

“Semprún ens comprenia perquè era plurilingüe”

DANI CODINA

Xavier Folch, director literari del Grup 62, va publicar el 1991 l'edició catalana d'*El llarg viatge*, el llibre que va llançar a la fama Jorge Semprún.

L'editor Xavier Folch recorda el seu amic Jorge Semprún, desaparegut el dia 7 de juny a París, que va conèixer quan es deia Federico Sánchez i era dirigent del Partit Comunista Espanyol.

L'escriptor i polític Jorge Semprún, (Madrid, 1923), es va morir el 7 de juny a París. El seu primer llibre, *El llarg viatge*, va ser publicat en català el 1991, en versió de Xavier Lloveras, gràcies a Xavier Folch (Burgos, 1938), llavors editor d'Empúries i ara director literari del Grup 62, grup dins el qual es troba aixoplugada Empúries. Folch i Semprún i van coincidir en el camp comunista, i van mantenir una forta amistat, basada, per part de l'editor, en l'admiració per la personalitat humana i intel·lectual del supervivent de Buchenwald.

—Què us va impulsar a editar *El llarg viatge*?

—Vaig tenir la impressió que en aquell moment, per a la gent d'aquí, Jorge Semprún era un escriptor espanyol i això feia que pensessin que calia llegir-lo en castellà. I, en canvi, la part més important de la seva obra literària és escrita en francès, com ara aquest llibre, que és el seu primer llibre.

—I un dels millors.

—Dels dos o tres més bons. És un llibre que a la gent de la meua generació, per als qui llavors teníem de vint a trenta anys, ens va marcar molt, quan el publica Gallimard, el 63. No s'havia dedicat al cinema encara i ja és escrit amb tècnica cinematogràfica. El viatge és el que van fer a Buchenwald, entaforats en un vagó de tren, com animals, cinc

dies i cinc nits, sense menjar ni beure, fent-se les necessitats a sobre. Només hi sobreviuen els més joves, i els vells o malalts s'hi morien. A més del viatge, Semprún hi recorda la seva vida anterior, amb la detenció. I, amb els salts endavant, explica la seva experiència al camp, encara que això ho farà més extensament en uns altres llibres. També és el moment que els que el coneixíem com a Federico Sánchez vam saber que es deia Jorge Semprún, i, a més, era de bona família, cosa que ja sospitàvem per la manera com es vestia, com parlava, com es movia. Era de bona família i fins i tot nét d'en Maura.

—Ja el coneixíeu d'abans, doncs?

—El conec l'any 62, no sé en quin moment de la primavera, si a l'abril o al maig. Passa per Barcelona, la veritat és que no sé si anant a Madrid i venint de París o a l'inrevés. El vaig conèixer a casa de Josep Maria Castellet. En Castellet em truca un dia i em diu: “Hauries de venir a casa”, d'una manera que vaig entendre que hi havia d'anar. La meua dona, la Dolors, amb qui llavors festeja-

va, militava al PSUC com jo, i hi havia d'anar, també. En arribar, en Castellet em diu: "Espera't aquí", i després diu a la Dolors: "Passa", perquè ella ja el coneixia. L'havia conegut a París en una reunió del partit, per Nadal del 61. Al cap d'una estona ella torna acompanyada d'un senyor i em diu: "Federico Sánchez." Podíem sospitar que era un pseudònim, però sense poder-nos imaginar qui era realment. La Dolors ja me n'havia parlat. M'havia dit que a París havia conegut un dirigent del Partit Comunista Espanyol que era diferent dels altres, per la manera de parlar, de comportar-se. I em va afegir una cosa que després he sentit en boca de moltes altres dones: "És l'home més guapo que he vist a la meua vida." Llavors tenia 38 anys.

—**Us va fer cap encàrrec?**

—Ell volia quedar amb mi l'endemà perquè volia que li presentés en Sacristán. Va resultar que era a casa, engripat, i no podia sortir. Semprún no va trobar-hi cap inconvenient. Vam quedar al passeig de Sant Joan, a prop de la casa d'en Castellet, i el vaig acompanyar, a peu, fins a casa d'en Sacristán, a Mitre. Això era una certa imprudència perquè a en Sacristán el vigilaven. Però vaig pensar que aquell individu no provocaria sospites perquè era molt diferent de la majoria de clandestins amb qui en Sacristán tenia relació. En Sacristán i en Semprún van parlar tant o més de filosofia que de política. Era la primera vegada que veia algú parlar de tu a tu de filosofia amb en Sacristán.

—**Era un lluitador valent, doncs, no tenia por que el detinguessin?**

—Passejant amb ell per Barcelona vaig tenir la impressió que no en tenia. No és que fos valent —tot i que s'ha dit moltes vegades que ho era—, és que no sabia què era la por. Jo penso que la va perdre al camp de concentració, vivint amb la mort tan a prop. Com si fos invulnerable. Hi ha una anècdota, en aquest sentit. Els dos dirigents comunistes més importants a Madrid eren ell i en Simón Sánchez Montero. I un dia en Semprún té la convicció que l'han detingut. Vivien al mateix pis i tenien una norma: que si en detenien un, l'altre havia d'anar a viure en un pis de reserva. En Semprún se n'hi va i quan hi és s'adona que seguir la consigna implica pensar que en Sánchez Mon-

tero parlarà quan el torturin, i això és desconfiar d'ell. I se'n torna, en contra de la consigna, al pis que compartien. En Sánchez Montero no va parlar mai, de la mateixa manera que en Semprún no havia parlat amb la Gestapo quan l'havien torturat.

—**Poc després vingué la seva disputa política amb Carrillo, i l'expulsió de la direcció del PCE i del partit.**

—Coincidint amb el moment que el van expulsar és quan guanya el premi Formentor amb el primer llibre i apareix en públic amb el seu nom. Era un premi de forta projecció internacional perquè el publicaven algunes de les més prestigioses editorials d'Europa. Al 45, diria després, no va ser capaç de parlar del camp i es va dedicar de ple a la lluita política, primer al Partit Comunista Francès i després a l'espanyol. Durant aquest temps pensa en el futur. És quan viu clandestinament, del 53 al 63, a l'interior d'Espanya, sobretot a Madrid. Com que no podia recordar el passat, vivia pensant en el futur, en la revolució, un món millor, etcètera. Però quan se li trenca aquesta perspectiva política, encara vivint clandestinament a Madrid, es veu capaç d'escriure sobre el camp. El llibre té una gran acollida a França i per això l'expulsió no li va ser gens traumàtica. A Claudín, sí, perquè va ser trobar-se sense la vida de sempre.

—**Com fa afectar, aquí, l'expulsió de Semprún i Claudín?**

—Cal recordar que un altre del PSUC que va ser expulsat va ser Francesc Vicens, el primer director de la Fundació Joan Miró. I després va afectar d'una manera més indirecta, sense que els expulsessin, deixant-los de banda, en Solé Tura, en Borja i un grup de gent de catalans que vivien a París.

—**Jordi Solé Tura fundà Bandera Roja.**

—Més tard. Aquí, l'expulsió de Claudín i Semprún va tenir bastant d'impacte, però la majoria de la gent d'aquí va seguir una mica la posició de Sacristán: encara que ells perdessin la batalla a la direcció del partit van continuar a dins

perquè el claudinisme no era una opció interna viable. És a dir, mantenir-s'hi, però amb esperit crític. En aquella època ja s'havien posat en relleu els crims de Stalin. I també hi havia una influència, molt viva al PSUC, del Partit Comunista Italià, on la llibertat de crítica interna era considerable, i de crítica als països soviètics i del camp socialista. Tot això es va accentuar molt més el 1968 amb la invasió de Txecoslovàquia.

—**Vàreu mantenir la relació d'amistat amb Semprún, després de ser expulsat del partit?**

—Sí. Els anys 70 va fer el seu primer acte legal i públic a Barcelona, una conferència que va pronunciar al Col·legi d'Aparelladors. Em va dir si el volia presentar, i vaig acceptar de bona gana. Recordo que en Solé Barberà em va dir: "T'esbroncaran per haver-lo presentat", és a dir, per haver presentat una persona que havia estat expulsada del partit. Però ningú no em va renyar. També vaig tenir-hi relació en el moment que s'activa la traducció castellana d'*El llarg viatge*, que la censura havia prohibit.

—**La relació d'amistat va continuar quan va ser ministre?**

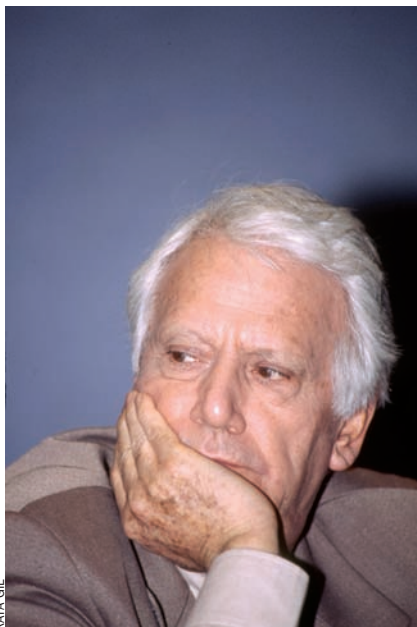
—El vaig veure a Barcelona i a Madrid. Vaig estar al seu despatx de ministre unes quantes vegades. I una vegada ens vam discutir molt, ens vam barallar bastant. Va ser amb motiu de la primera guerra del Golf. Ell era membre d'un govern que hi donava suport i recordo que el vaig criticar i que vam estar uns quants mesos distants o tensos. Després va deixar el ministeri perquè l'en va fer fora Felipe González. Però amb Felipe González hi va mantenir sempre una bona relació. Amb qui va tenir una relació pèssima va ser amb Alfonso Guerra. Una cosa que cal destacar, com ha dit repetides vegades Jordi Pujol, és que va ser el ministre de Cultura més favorable a Catalunya. Quan la Generalitat li va donar el premi Blanquerna, en Pujol va dir que havia estat el millor ministre de Cultura des del punt de vista de Catalunya. En aquella ocasió Semprún també em va

“Del comunisme, deia Semprún, li'n van quedar dues coses: la puntualitat i l'admiració per Marx”

demanar si el volia presentar. Em va triar –va dir– perquè volia una persona de tradició catalanista però que no fos pujolista. També cal recordar d'ell que trobava absurd que els papers catalans de Salamanca s'hi quedessin, que es legitimés un botí de guerra.

—Com valoreu l'obra de Semprún en relació amb la literatura testimonial que denuncia la barbàrie nazi?

—Penso que ha estat, conjuntament amb Primo Levi, el més gran, més que alguns altres que han guanyat el Nobel, per exemple. Amb el temps es veurà que els llibres més notables seran *Si això és un home*, de Levi, i dos o tres d'en Semprún, com ara *El llarg viatge* i, sobretot, *L'escriptura o la vida*. Penso que és un dels més grans escriptors europeus de la segona meitat del segle XX i de principi del XXI. I si no és prou reconegut és, em fa l'efecte, perquè hi ha una cosa que l'ha perjudicat, que a França és vist com un escriptor espanyol i a Espanya, com un escriptor francès. Un altre molt bon llibre seu és *Adieu, vive clarté*, titulat amb un vers de Baudelaire, on explica la seva arribada a França. I és una mica la seva immersió en la cultura francesa, en la llengua francesa i en la literatura francesa. Hi explica una anècdota. L'envien a comprar pa i la fornera s'adona que no és francès i li diu "Rouge espagnol" –'roig espanyol'. Devia ser una senyora de dretes i el tracta despectivament, tot i ser un nen. Però ell es fa el propòsit d'aprendre francès tan bé com un francès i, efectivament, el parlava amb un accent que ningú no li hauria pogut dir que era estranger. Hi explica a través de quins autors es va ficant en la literatura

Jorge Semprún (Madrid, 1923 - París, 2011) és, segons Xavier Folch, un dels millors escriptors europeus del seu temps.

francesa. I Baudelaire n'és un. Ell no va publicar cap poema. N'havia escrits a la seva etapa més comunista i els posa, rient-se'n. Però n'era un gran lector.

—Tenia cap norma de comportament destacada?

—Era d'una puntualitat extremada, i això ho va aprendre a la vida clandestina. Si havien quedat amb un company del partit i no es presentava a l'hora en punt havia de pensar que l'havien detingut i que, per tant, havia de prendre precaucions. I recordo que una de les darreres vegades que vaig anar a casa seva, a París, li vaig dir: "Ja veus que arribo amb puntualitat comunista." I ell em va dir: "A mi, del comunisme, me'n queden un parell de coses, almenys: la

puntualitat i el respecte, quasi devoció, per Marx."

—Els escrits de Marx protagonitzen el discurs que va fer el 1997 a l'Acadèmia de les Arts de Berlín, i el seu nom ja figura al títol, "Bilbao et Marx". El discurs forma part del seu darrer llibre, el recull *Une tombe au creux des nuages. Essais sur l'Europe d'hier et d'aujourd'hui*, publicat l'any passat.

—Deia que Marx era més vàlid ara que al segle XIX i que a començament del XX. Ho deia no pas com a guia polític, sinó com a analista de la societat.

—Com és que tinguéis aquesta sensibilitat i comprensió envers els catalans?

—Primer, perquè era un senyor molt culte, amb una formació molt gran. I després, perquè era plurilingüe. Per a un monolingüe és difícil d'entendre la qüestió catalana. No era només bilingüe castellà-francès, també sabia molt bé l'alemany, sabia prou bé l'italià i recordo que en aquella època de la clandestinitat, a París i a Barcelona, a les reunions de catalans estimulava que parléssim en català, cosa que indica que l'entenia. També tenia clara la unitat de la llengua catalana.

—Ja sabia alemany abans que no pas francès.

—I això li salva la vida al camp de Buchenwald. Havia tingut una institutriu alemanya que li va ensenyar la llengua. I això li va permetre de parlar en alemany als dirigents del camp. Igualment, això va salvar la vida a Primo Levi, que també el sabia.

Lluís Bonada

És Temps de Vacances
Si ets subscriptor i te'n vas de vacances a l'estiu i vols rebre **EL TEMPS** totes les setmanes. Telefona'ns al 902 131 025 i comunica'ns l'adreça on vols rebre la revista aquest estiu. (Ens ho pots comunicar fins el 18 de juliol)

ELTEMPS